

ACC. N:R M. 8139 : 1 - 26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland

Upptecknat av: Carl Wiking

Härad: Uppvidinge

Adress: Turikva, Kvåholmåla

Socken: Ålgård

Berättat av: Nils Jansson, F.d. Lant.

Uppteckningsår: 1942

Född år 1811 i

Bygholmaren "Samuel - Liasson" s. 1 - 26.

(teckn. o. 25-26.)

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Carl Wikberg*
 Härad: *Uppvidinge* Adress: *Furåkra, Kråksmåla*
 Socken: *Hjghult* Berättat av: *Nils Jansson, F.d. Lantb.*
 Uppteckningsår: *1942* Född år: *1814*

Uppteckningen Berör F.d. Byska-
 makaren "Lammel-Lidssaw"
 Född 1814 i Böluagård, Hjg-
 hults socken. Söd. Lammelkä-
des 1903.

Revisi-
 on -
 från Sages-
 män?

Vol: 1.

Sidor: 1-24.

Härtill 2. Blad teckningar

Obs! Även min mormor berättar i
 denna volym, när han bodde i Får-
 eke var han granne med den
 gamle byskamakaren.

Skriv endast på denna sida!

1.)
Byggeskamakaren Sammel-Liassa
var yngsta barnet i den av 7 sys-
kon bestående barnaskaran. Han
var född 1814 i Böluagård, Högby-
sacken. Så som oppnått högäl-
der hava väl fått födas och då
i samma släkt, men detta var
dock fallet med "Mäster Sammel."
Späla minnes jag honom rätt väl
men vid den tiden låg han mest
till sängs. I många fall var gub-
ben även ett original till yflig-
het, som väl kommer att mär-
kas i oppbeckningarna delvis.
Han hade allf. nymodigt, och
var mycket stolt över att han en
följd av år fått göra skor åt
prästen "Vardstedt" och hans mora

Forts!

6.)

ACC. N:R. M. 8139:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i "Hghult." Späla hörde jag honom
säga, "Du må ha nytta, ett ett tag
väl, va då inte mer än 3. veck-
liga herrar i sockna & då va pro-
sten Wardsbeck, länsman Bergman
& ja." Men det var med den tiden
vill jag inte dömma, men faktiskt
är att "mäster Samuel" skulle varit
en flytt skamkare på sin tid.
Ty "än en rik, fin, bandeddatter plus
en så brud," så måste "mäster
Samuel" gjort skorna åt hen-
ne. annars var den inte fina
måg," berättade mormor. — Redan
som 9-åring fick gossen "Sam-
mel" delta vad han förmåtte
i skopillverkningen. Han fick gö-
ra "Beckträde och sälja skopinna

Första

3.)
an ködlig fur." (Obs! På den tiden fanns
inket nylida Sluggfabriker.) Särskilt
fick han "sprätta" sönder gamla
skor till Mellansätt. Detta har han
berättat för mig. Ty när jag var
en 7-8 år gammal, så skickade
mig min far till "Mäster Sam-
mel" med vardagskor, som skulle
le lappas. Gubben; ty som 70-åring
satt gubben hemma vid "ska-
pulan" = (skodisken) och lagade
skor. Att "Samuel" redan, som
9-åring varit i skamakarlära be-
rodde nog därpå att hans fa-
der "Lias Blöt" varit skamakare.
"Blöt" hade ett par tjänat soldat
för Knechtahäls Blötskag i Sög-
hultsöcken, men tagit avsked ur

ForH!

Ljånsten och flyttade till södra socker-
delen och där å byn Böluagårds
ägor byggde sig en liten stuga, som
hogs helt i besittning av sonen
"Mäster Samuel." Numa synes det
det raserade murräret där stugan
varit belägen i d. r. k. "Samuel-
Liassons-hänguen." Vid 27 års äl-
der gifte sig Liasson, som då var
fullgad "mäster." Hans hustru
hette Vendela. I sitt äktenskap ha-
de dom 2 barn, sonen Gattfrid
och dottern Hilda, som dog i 17-
årsåldern. Sonen Gattfrid antog
till en början fadrens yrke, men
övergav detta och började arbe-
ta vid tegelbruken i Stockholms-
trakten; där hann och gifte sig.

Forts!

Men äktenskapet blev ej långva-
rigt ty 3. år efter det den sluga
hustrun fött en son; samt i sdet
fick farfadrens namn "Samuel".
Så dog han och Gottfrid stod
där ensam med den lille; Sam-
dock fick hem och vård hos för-
far och farmor i "Samuel-Kiassas
hägnad". Fadren sände pengar 5.
år lå rad till den lilles underhåll;
men så skadade han en hand i
arbetet vid tegelbruket. Handen
måste amputeras och man trodde
sig hava räddat Gottfrids liv men
det arbete till blodförgiftning
och han dog. Nu måste lille-Sam-
mel bli i 9de året lita på de gam-
las hjälp, som ej uteblir. Men
förs!

6.)
tidigt måste ha träd i farfadens
yrke, och å Teckningen se vi dam
vid "Skapulan" (Skådisken) i full
med det lamliga skamakaryket.
Och närmast följande skall jag upp-
teckna sågnet om "Mäster Sammel"
om hans lärtid och huru då
skamakaryket bedrefs i Bygd-
na. — "Skräväsundet" förjades ha
mindre betydelse i min appoark
så "Gesellivet" kräp i kapp mer
och mer till det slutligen varst upp-
löst. I farmens tid var det an-
märk, så, sade Liasson, att den,
som ville lära ett yrke måste först
åtskilliga år gå i lära hos en mäske-
re i det yrket han valde. När så lär-
lingen ansider varst "Gesell", så fick

han "gesellebok" och fick med reuseln
på ryggen vandra på landet och
i städerna och praktisera yrket
hos flera mästare, så fick han te
gå, för förordningen var den att den
färdtjänande gesellen fick mat
och husrum i byggen hos varje då
han sökte arbeta och detta gratis
men han måste först visa "gesell-
boken" och få den påskrivnen så
väl av Branden, som godrägaren.
Men jag gick aldrig genom så de "Mäs-
ter Samhället" för jag lärde mej yr-
ket hos farmen. Men handtungen
var det att gå i byggen & bära Läste-
knippan från den ena gården till
den andra. Velst, som farmen för
jämna den brukade ha 4 Lästefj-
fj.

8.)

ACC. N.R. M. 8139:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kar. Jag tänkte farmen skulle byt-
la mej framför de andre, men då
gjorde han inget. utan han svarade:
"Ä du mättare, så ä du din egen
herre, men ä du lärning, så ä du
skuld, & en hund kan skä qua-
ga ben, kan ihjäl lä pojkarud-
der." En läropojke fick ingen lön u-
tan till att börja med fick han be-
sala lärepengar. 3-4 Riksdaler för
sja året. Nu tyckes det vara en ob-
sydlighet, men när en läropojke efter
1 års praktik fick 3. Skillings i vec-
kolön, så var 3-4 riksdaler en
stor summa, det märke vi! Far-
mens distrikt sträckte sig först ö-
ver hela Fröska-Gräven i Rockna, där
var 32. bönder, så Faraskog, där var

Fors!

9.)

ACC. N.R. M. 8139:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

g. Så Krokshult där var 8. Särkill Innes-
torp och Krokstorps med 8. bönder till-
höra. s. d. är till Kjänsfolk, som skul-
le ha "Länaskok", och även torpare
och jämtarittare behöfde litet på
fötkerna fast det inte kunde bli
så ofta. — Skorna vid tiden 1830.
voro rätt så rimpla. När vi kommo
till en Bondgård, så togs fram 1/2
kohud eller skukhud, med den hade
vanligen bönderna själva "Baskat"
för "karet" stad i fastan i varje bond-
gård. Ur denna hud skars först det
mådiga behåret av pulor vid
ryggen. Sen vart det till ett vär-
ka resten av huden med "koppas-
rök, kimrök och vatten. Sedan i
en gammal järnpotta smälta ihop

Forts.

10.)

ACC. N.R. M. 8139:10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

parubjära, påtalg och det sämsta av
svinkret och därmed grundligt
insmörja det sväckade lädret. Så
fick vi läropojkar flotta klame-
terna annars var det skratt med
plattet; ty vid måltiderna tog
alltid far först för sig de mätta
och petarke bikarna, sen pinga
vi gnaga beener. Vidare, ett barkat
fårskinn togs till kappas och linnig-
ar; men kappan upgjordes mest
av näver och Becke. Nu ett stycke
torr fullkärning var pinga vi paj-
kar pälska skapinvar i mängd. Var
vi sämniga och lata, så röt far; fä-
skpinvar & lät att gå undan, an-
nars får du dej en halase äppan-
remmen, så du får i i nedesta

FotH!

11.)

ACC. N:R. M. 8139: 11.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Helsike." Spanurennen med den ska-
ra mässingsröjan var storligen
pruktad av oss lärning för den sak-
te de svenska färgerne i festska-
pa våra ryggar, sade "Mäster
Samuel" och lagen pris er må-
verdotan; jag ser det tydligen
jag vill. — Gå bars det fram hä-
gar av gamla utslitna skor, som
skulle vi sprätta pänder och ta-
ga de bästa bitarna till Mellan-
rätt; för annars hade den lilla
sulan varit för kort tid. Dräng-
ar och pigor skulle på man hä-
va 4 par sådana skor på året i
"Lönaskor"; och knappast hant-
dom till så underkåliga vora
dom. — Men hundra till omkring
Rätt!

1835. så inträdde ett nymodig skede
med skor och kläder. Vad skodonen
beträffar så bliva dam vesänkligt
förbättrade. Urrkesmän i garvare-
facket började här och var i våra
orter bygga Hengarverier. Där
mottaga dam till beredning hus-
ar och skinn. Sam gjordes tillt
färdiga och bliva bättre än dam
bänderna själva garvade, där-
till inköpte dessa garvare Ek-
bark av bänderna, som Barka-
de och sålde. Följden blev att
dam kunde bereda ordentliga
sular, så det blev varaktighet
med skobakarna. Det bör-
jade mer och mer gagnas plig-
gade skor, så på 1840-talet var

Folkh.

13)

ACC. N:R. M. 8139 : 13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det blott gamlingar, som enwist
 hålla fast vid "Becksmaskor." Se
 beckering n:o 2. Motivet, som jag väl
 minnes, fann jag i vinden i
 mitt barndanshem. Skorna ha-
 de tillhört min faders förste
 svärfar Lantbr: Jör Nilsson. -
 För ett par sådana skor var arbet-
 lönen 1830. för "vuxen fot 18. skyver".
 För kvinnfolkaskor på par 12. sky-
 ver, 8 för barnaskor 8. skyver. Särskil-
 kost och husrum. Hög "mäster Sam-
 mels" utsaga! 1828 gjorde Järmin ö
 hans 4. lärpojkar te jul åt en
 storbarn ö hans familj i Jöst-
 ekegrann på 14. där 48. par sådana
 skor. Tjänare ö alla ville ha nytt
 till jul. - Obs! Men, som sagts vid
 Jost.

14)

ACC. NR. M. 8139:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tiden 1835. kamma pliggade skor i
modet. Männen började (de yng-
re) beställa "kröksläppas" och kvin-
norna "snörkängor". Spörlarna
kostade 24 skilling i arbetslön, 12 skil-
ling "Förskodda" (s. v. s. man kunde
då gagna skapten från förutva-
rande släppas.) och likaså 12. skil-
ling för ett par kvinnofolkakäng-
or. Men dessa skadan vora av-
sevärt drygare att tillverka.
Givetvis tillhörde här också mat
och husrum. — Obs! Men vid den
tiden kom en 30 års skamatkare
från själva Stockholm ö klag
rej ner i Brokasterna i Råghults-
sacken. Han hette "Sven Blom"
men kallades vanligen "Fracken".

15.)

ACC. NR. M. 8139:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

för han bar "he körkes en frackliknande rock." Emellertid, så var han en väldigt styg skamvakare "ö hade alla nya modeller. ö satte kvarren i skor ö gjorde folk högfärdiga." Särfill kunde han skära till och tillverka "Tungskävlar," som vora okända här i orterna och även en annan nymodighet; han kunde sy "Raukkängor" (= Skabottvar på rand liksom mrida skor.) Men dyr var han. För ett par tungskävlar tog han jämte kost i arbetslön "En Banka" (= 1. krana och 50 öre.) Och för ett par randsyddda kängor med dito kost. 2 daler. (= omkring 1. krana och 12. öre.) Men det jälypte in-
tel, folk började vilja bli fina,
Folkl.

16.)

ACC. NR. M. 8139:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sen fick det kosta vad det ville. Far-
min ö andra gamla skamakar e fingo
gå ett trappsteg utföre för "fracksk."
Vid den tiden hade jag berättade
"Mäster Sammel" för mig fyllt 21 år
och exerceat första året. Så sade
jag åt Farmin: "Nu far kan jag
inte längre arbeta blott för mat
och lifet kläder. jag är försigkom-
mare i yrket än hruka järnväri-
ga lärlingar. Men då blev far
hopp rötande, fattade "Spannrem-
men" ö skulle dra på mej med den
stora mässingrölja. Men då hade
jag vixit far över huvet, så jag
tog skilla remmen från hrukan
och sade, "Nu ska i lugna es far
för jag begärde inget orättvist."
Fot!

Men han morrade och sade: "Du får
lä din rea & ge dej i väg." Jag tog
far på orden; och gick till "Fracken".
och sade hur det var på de där hem-
ma, och att jag begärt i veckolän
av far 33 skilling. "Fracken" log och
sade: "Stanna hos mej får du men
jag bestämmer ingen veckolän för-
än jag får se vad du duger till."
När jag arbetat precis en månad
hos honom, så kom han och räck-
te mej 4 riksdaler. Jag sporde: "Måster
vad betyder detta?" "Det betyder att
du i veckolän får 1 riksdaler i veckan,
för då gör du rätt för. O stannar
du kvar o ä lika flitig som hit-
tills, så om ett halvt år får du "En
Banka" i veckopennning." Ni må ha
foll.

18.)

ACC. N.R. M. 8139:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att "Samuel-Liasson" ble inbet-
ten i själa, ja hade så nära tak
Mäster om halsen ö pussat honom.
Och: Detta var "mäster Samuel" själu
berättat för mig, när jag var
pojke. Då stannade jag hos "Frac-
ken" i runda 4. år till jag i yphet
varit lika kunning som han. Jag
var inbet nudda en dag på den-
na tid mera än 15. dygn då jag ex-
ercerade andra året. Så fylld jag om-
sider 25. år. Jag tänkte nu bli min
egen herre. Vid den tiden blev far-
min sjuk och sängliggande, ö han
sände bud på mej att ja skulle
komma hem "för han hade något
angeläget han ville tala med
mej om." Jag gick strax hem, och
fort!

det låg snart klart för mig att far
minns där vora räknade. Far sade,
"du bär väl inget ägg te mej, pass på
jag körde dej på dörren, öhm du då
gör, så ska du opprickligt förlåta
mej innan vi skiljs." Jag svarade
"så är förlängelsen förlåtet, och jag
ser i den händelsen en Gud skickel-
se, för hade jag insett kammit i
väg, som jag kom, så hade jag in-
sett vart den jag nu är, för nu är
jag erkänd lika god sväster, som
"Fracken" själv. Bärkill har jag ett
likt spärkapital på 200 riksdaler,
så jag kan i all ställa opp med
en ordentlig skomakarverkstad.
Så sade far, "Gn ska lov, då är jag
trygg för dej också, för de andre
far ill."

20.)

ACC. N:R. M. 8139:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mina barn ä rätt väl utkamna i världen.
"Stanna & då lilla jag äger skä du ha
ograverat ätter mej, då har ja la-
jakt att då finnes skriftligt på i
bysrådan. Ö dia andre rykkan
gör inget anspråk, då vet ja." Ståll
sen mej att jora, när men dag är
tiden, så gått du förmår, för jag
är nöd med att slippa denna
bekymmersamma värld." — Så fick
jag då lov säga farväl an "Mäster
Blam", fastän han gärna velat ha
mej kvar. Gnam kort hade far gått
den väg, därifrån ingen vänder
åter; och nu är jag redo att följa
hannan, "Slut gamle Mäster Blammet".
Oke! Vid ett annat tillfälle, jag var
med skor till lagning, så fällte
Folke

21)

ACC. N.R. M. 8139:21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Mäster Samuel" om hur det var i byar-
na den tiden han lärde göra skor.
Det gick ju rätt på då med maten
i skovernas, men så folk var så lort-
aktiga den tiden. På ett ställe i Botilla-
bo vora "mäster Blom" och jag och gör-
de skor. En gammal Bon Amore som
hette Kajsa Sander var särskilt lortig
å rejö därte munsade han i näsa.
En kväll han kokade rågnmjöls-
gröt, så säga vi när han vispade
in mjölet huru den ena smuldrop-
pen efter den andra föll i gröten.
Vi bjödos att äta kvällsmåltid, men
kunde inget förtära någon. När
"mor Kajsa gjorde äter inget skama-
kare gröt?" så svarde "Mäster Blom",
"Så göra vi nog, men det beror på
Forts!

22.)

ACC. N:R. M. 8139:22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hur dropparna falla." Om kåring-
en förskad vad vi ämyftade vet jag
inte. På ett annat ställe vord vi
sär bliva vi bland annat bjud-
na på "Embärsma" till suppen
i morst var en död "tornbagge" =
(fordyneb.) Vi kunde inte äta den
men banden tog baggen i sin sked
slickade an honom det söta ma-
set och kastade honom i spisen
och sade, "Sär russas du lagom
din Fäen." På ett annat ställe
hade den hänsen inne på vink-
ren under en säng fängslade
medelst en "spjälkan". Men en hä-
na hade frängt sig ut och spatt-
rerade på golvet. Sär stod ett
tråg med deg uti, ty "Moran" skulle
färdig!

28.)

ACC. N:R. M. 8139 : 23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fill att baka bräd. Kännan blev opp
i träget och stämlade degen med klor-
na. När hon ätit sig väl mätt av
degen, så lämnade hon sitt visit-
kort mitt i degen." "Ja, dam vara hunst
lorika folket å seji min oppvärt.
Men det besynnerligaste var att
folket ämblock värt opp och blev
stora och skaka. Förbräddde nå-
gon dam deras lortighet, svära-
des." Bekymra dej inbet därav, vi
vepa att de likaste plantera väta
opp i lorten." Värst var det i gärd-
arna dagarna före jul. Bäst var
det så vi fingo arbeta från kl. 8.
om morgnarna till kl. 11 på kväl-
larna. Sällig belysning, mest "sticke-
bloss" för kalgljusen räckte inbet
folk!

24.)

ACC. N:R. M. 8139:24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kill över allt. En pojke fick lyna, & det
brändes upp ett par "slidekärvar"
varje ofta. Särkillt os och inna
från brännvinspannan för de
flesta bänder hade "lykepannor" o-
hållas inne i spisen, o- när den blev
drunken slagt ut pannan i väggen
det i rummet, som var en "lykestove".
Ja, det ä & tacka Gu för att vi på många
sätt fått att bättre släp "släsket, sam-
mel." — Obs! Enär det blott var en
fjärdedels mil över skogen till Björ-
kebo brukade "samme" gå ofta och
köpa råg och rågmjöl av Jacob
Nils. Så fick han brak och ett par
repar, och talades gubbarna vid
en gammal tid. Lekviden för säden be-
stod mestadels i skotappning.

M. 8139:25.

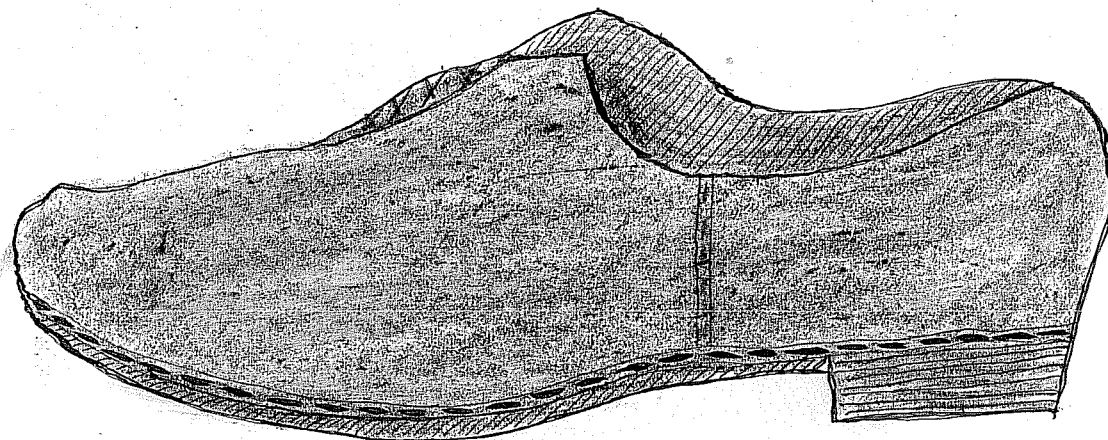
A black and white illustration of two men in a workshop. One man is seated on the right, wearing glasses and a dark tunic, working on a large, dark, curved object. The other man is on the left, leaning over a large wooden frame, working on a smaller object. The floor is covered with various tools and materials, including a large curved blade, a long knife, and a small bowl. A small boat is visible in the background.

ACC. N:R. M. 8139:26.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Earl Wikberg
 Härad: Elfsborg. Adress: Furåkra, Kriksmåla.
 Socken: Ålgård. Berättat av: Lantbr. Nils Jansson, m.f.
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1811. i Ålgårds socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o 2. "Becksåmskor." Motiv Kriksmåla,
i Ålgårds socken.

Obs! I de stora skyngen varmed lädret var fäst
med grov beklad lintråd vid sulan. Sådan
mannek "Becksåmskor."